

Мотін О.О. Причинність між діями та наслідками у кримінальному праві країн англосаксонської правової сім'ї

*Мотін Олександр Олексійович,
студент III курсу,
юридичний факультет,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРИЧИННІСТЬ МІЖ ДІЯМИ ТА НАСЛІДКАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ КРАЇН АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

У зв'язку з активним розвитком вітчизняного кримінального законодавства та практики, які передбачають дослідження положень зарубіжного кримінального права, з'явилась необхідність у здійсненні аналізу правових понять та категорій, які сформувалися в науці та практиці іноземних країн. Однією з необхідних умов якісного вивчення положень правових систем іноземних держав є дослідження першоджерел та коментарів до них від зарубіжних науковців. Через це особливо актуальним стає ознайомлення з положеннями теорії та практики країн англосаксонської правової сім'ї, а саме таких країн, як Англія, США, Нова Зеландія, Австралія та інших. В даній роботі автор зосередив свою увагу на основних аспектах причинності в вищеперелічених країнах. Вибір теми обґрунтовується тим, що в україномовній літературі дана тема досліджена фрагментарно.

Особливості причинності у вітчизняній науці кримінального права досліджувалися такими вченими, як Я.М. Брайнін, С.В. Фесенко, А.А. Музика, С.О. Єфремов, О.Л. Тимчук, Н.Н. Ярмиш, В.О. Беньківський, С.Р. Багіров та іншими.

Серед зарубіжних вчених питання причинності досліджувалися такими науковцями, як Ерік Колвін, Герберт Харт, Ентоні Оноре, Майкл Джефферсон, Джессі Елвін, К. Райан, У. Вілсон та іншими.

Метою цієї статті є дослідження і розкриття сучасної парадигми англійського кримінального права та, зокрема, таких правових категорій, як причинність, *povus actus interveniens*, правило «тонкого черепу» тощо. Окрім цього, досліджено судові прецеденти з практики судів англосаксонської правової системи, які тлумачать такі категорії. Матеріали даної роботи можуть сприяти подальшому дослідженню питання причинності у країнах англосаксонської правової сім'ї, а також можливостям застосування зарубіжного досвіду у вітчизняній доктрині кримінального права.

Перед тим, як переходити до розгляду окремих питань причинності (*causation*) у кримінальному праві держав англосаксонської правової сім'ї, необхідно встановити, в злочинах якого виду має місце встановлення цього явища. Як зазначає О.О. Дудоров, у кримінально-правовій доктрині США злочинні посягання поділяються на «злочини поведінки» і «злочини результату», що фактично збігається з ustalеним у нашому кримінальному праві поділом злочинних діянь на злочини з формальним складом і злочини з матеріальним складом [1, 196]. До наведеної інформації слід лише додати, що дана класифікація злочинів сформувалася у правових доктринах й інших англосаксонських країн, тому надалі в цій роботі йтиметься саме про категорії англосаксонської правової сім'ї загалом, яка за роботою Рене Давіда «Основні правові системи сучасності» включає в себе право як європейських, так і неєвропейських країн, які послідували прикладу англійського права [2]. В таких країнах існує розподіл злочинів на злочини, в яких злочинною є сама поведінка (*conduct crimes*) та злочини, в яких злочинним є результат (*result crimes*), відповідно. Прикладом злочину, в якому злочинною є сама поведінка, може бути небезпечне водіння, для фіксації якого достатньо наявності лише самого факту небезпечного водіння механічним транспортним засобом. На противагу злочинам даного виду існують злочини, в яких злочинним є

результат, специфічні ознаки яких впливають із самої назви. В злочинах даного виду суспільно-небезпечні наслідки є необхідною частиною винної дії (actus reus). Складність злочинів результату полягає в обов'язковому встановленні зв'язку між діянням певної особи та суспільно-небезпечними наслідками, бо іноді достатньо одного істотного втручання у причинно-наслідковий зв'язок для того, щоб причинний «ланцюг» розірвався. Отож, надалі йтиметься про спричинення саме у злочинах результату.

Дослідник австралійського університету імені Бонда Ерік Колвін у своїй статті, пише, що у праві немає більш нерозв'язаної проблеми, ніж причинність [3, 253]. Майкл Джефферсон в своїй праці цитує Лорда Бінгема у рішенні Кеннеді (2008), який зазначає, що причинність не є єдиною сталою концепцією, яка могла б бути кожен раз механічно застосована, не враховуючи обставин ситуації, в якій виникає та чи інша проблема [4, 49]. Насправді, причинність, будучи за своєю суттю філософським питанням, являється складним, неоднозначним та заплутаним поняттям. Певні питання при встановленні причинності потребують детального аналізу усіх без виключення обставин конкретної справи. Слід також зазначити, що єдиної концепції причинності у кримінальному праві країн англо-американського права не існує.

В правовій доктрині країн англосаксонської правової сім'ї склалися загальні правила встановлення причинно-наслідкового зв'язку та, зрештою, відповідальності особи за скоєні протиправні дії. В межах цієї статті буде проаналізовано причинний зв'язок саме між дією і наслідком. Зв'язок між бездіяльністю та наслідком не досліджується, оскільки проблематика причинно-наслідкового зв'язку при бездіяльності заслуговує на окрему увагу.

Необхідно зазначити, що в країнах англо-американського права при розгляді причинності традиційно розрізняють причинний зв'язок (causal connection) та причинну відповідальність (causal responsibility). Відмінність між цими категоріями полягає в наступному: спочатку встановлюється наявність фактичного причинного зв'язку між дією певного суб'єкта та

результатом, який складає правопорушення; наступною стадією є встановлення того, що зв'язок між дією та наслідками є достатньо сильним (sufficiently strong) для обґрунтування інкримінування певній особі конкретного злочину (тобто остаточно встановлюється причинна відповідальність). Відомим українській кримінально-правовій науці є загальний принцип англійського права «якщо б не» («but for») [5, 52]. Цей принцип передбачає, що причинний зв'язок існує лише в тому випадку, якщо без дії обвинуваченого (but for the conduct of accused) не виникло б результату. Для встановлення наявності у конкретній справі причинної відповідальності певної особи доктриною англійського права розроблено два основних способи перевірки, за допомогою яких визначається, чи досягнуто межі причинної відповідальності (the threshold of causal responsibility).

Ними є:

перевірка істотної причини (substantial cause test; також називається ретроспективним тестом);

перевірка обґрунтованої передбачуваності (reasonable foreseeability test; також називається перспективним тестом).

Перший спосіб перевірки вимагає оцінки всіх дій, що тим чи іншим чином вплинули на результат. З усіх наявних дій необхідно обрати найбільш істотну (істотні), яка (які) буде (будуть) вважатися причиною вчиненого злочину. Другий спосіб перевірки, в свою чергу, потребує розгляду обставин справи з точки зору обвинуваченого. В межах даного способу встановлюється наступне: чи було можливим для особи, що заподіяла шкоду, передбачити звичайні наслідки такої дії. Тобто, основним в межах даного тесту виявляється запитання: чи був результат дій обвинуваченого обґрунтовано передбачуваним? Якщо реакція на дії обвинуваченого була неочікуваною, тобто обґрунтовано непередбачуваною, то причинний «ланцюг» розривається. Відповідно, тільки у випадку проходження даних способів перевірки в країнах англосаксонської правової сім'ї фіксується наявність причинного зв'язку між дією і наслідком і, відповідно, встановлюється причинна відповідальність.

Тому, навіть коли у справі встановлюється фактичний причинний зв'язок між дією та наслідками, процес остаточного встановлення причинної відповідальності може бути доволі складним.

На практиці можуть виникати ситуації, в яких наявність причинного зв'язку є очевидною, проте іноді мають місце і ускладнені випадки. Заслуговує на увагу таке явище англо-американського кримінального права, як *povus actus interveniens*. Даний латинський вираз твердо закріпився у юридичній термінології країн англосаксонської правової сім'ї. Він означає, що дія, яка фактично втручається у причинний зв'язок (пізніша за часом), є настільки незалежною від дії, яка спочатку була вчинена обвинуваченим (рання дія), що вона повинна бути визнана єдиною причиною виникнення наслідків, таким чином виключаючи із причинного «ланцюга» першу дію (до такого висновку дійшов Роберт Гольф Л. Дж. у справі Пейджет (1983) [6]). Відповідно, коли у справі наявна дія, яка розірвала причинний зв'язок, така дія іменується *povus actus interveniens*. Для розуміння складності встановлення *povus actus interveniens* на практиці слід звернутися до дослідження певних судових прецедентів.

Однією з показових справ є австралійська справа Халлетт (1969) [7]. Було встановлено, що між обвинуваченим Халлетт та потерпілим Вайтінг, які перебували в стані алкогольного сп'яніння, виникла бійка. Через декілька хвилин після того, як почався конфлікт, вони опинилися біля берегової лінії пляжу. Халлетт наніс Вайтінгу декілька ударів, від яких той втратив свідомість та залишився лежати на береговій лінії пляжу, торкаючись стопами води. Халлетт залишив Вайтінга на березі, а коли через деякий час повернувся, то побачив, що потерпілий плаває мертвий у воді. Було встановлено, що в той час, як обвинувачений перебував в іншому місці (в обставинах справи не уточнюється, де саме), потерпілий потонув через те, що рівень припливу піднявся і накрив потерпілого.

Виникає запитання наступного характеру: чи не було розірвано у даній ситуації причинний зв'язок шляхом втручання *povus actus interveniens* у формі

несподіваного, з точки зору обвинуваченого, припливу води? Суд визнав Халлетта винним у вбивстві, тому що причинний зв'язок не було розірвано втручанням *novus actus interveniens*. Суд пояснював це таким чином:

обвинувачений залишив потерпілого у небезпечній для останнього позиції (нижче лінії максимального рівня припливу води);

факт того, що рівень води піднімається кожен день, так само як і того, що це явище є звичним в даній місцевості, не дозволяє встановити в даному випадку наявність *novus actus interveniens*;

обвинувачений завдав потерпілому такої шкоди, що він втратив свідомість, та залишив його непритомним. Отже, сукупно ці обставини складають причину смерті особи Вайтінг.

У статті Еріка Колвіна та у навчальному посібнику Майкла Джефферсона наводиться можливий варіант розвитку подій у даній ситуації, при якому потерпілий, наприклад, міг бути залишений лежати непритомним вище лінії максимального рівня припливу води і потонути через обставини, що об'єктивно не могли б бути попередньо передбачені обвинуваченим. Такою обставиною, приміром, могло бути цунамі. У такому випадку пропонується фіксувати наявність *novus actus interveniens* і, відповідно, розірвання причинного зв'язку через те, що цунамі не могло бути обґрунтовано передбачуваним явищем.

Слід зазначити, що в англо-американському праві були розроблені загальні критерії (запропоновані авторами Герберт Харт та Ентоні Оноре у їхній книзі «Causation in law» та загалом сприйняті практикою), які можуть застосовуватися для виявлення у конкретній справі наявності *novus actus interveniens*.

Така дія повинна бути:

вільною (free);

навмисною (deliberate);

та заснованою на наявній інформації (and informed) [3; с. 266].

В цьому аспекті не можна не згадати класичну, можна сказати, хрестоматійну в області причинності та *novus actus interveniens* справу Пейджет (1983) [6]. Матеріалами справи встановлено, що поліцейський намагався затримати обвинуваченого у справі. Обвинувачений вистрілив у поліцейського. Поліцейський, в свою чергу, в цілях самозахисту зробив постріл у відповідь, яким вбив вагітну дівчину, що використовувалася обвинуваченим у якості «живого щита». Після розгляду справи обвинуваченого було визнано винним у вчиненні неумисного вбивства (*manslaughter*). Головним при вирішенні цієї справи було надати відповідь на запитання: а) чи були дії поліцейського у даній справі достатньо вільними (*free*), б) навмисними (*deliberate*) та в) заснованими на наявній інформації (*and informed*) для того, щоб зафіксувати наявність *novus actus interveniens* і, відповідно, розірвання причинного зв'язку між діями обвинуваченого та смертю потерпілої. Суд, встановив, що ані дія, вчинена поліцейським в цілях самозахисту, ані виконання ним законного обов'язку не можуть розглядатися власне як *novus actus interveniens*, оскільки вони були спричинені діями обвинуваченого і, отже, через це не відповідають трьом вищепереліченим критеріям. Тобто, в даному випадку дії обвинуваченого стали, так би мовити, причиною причини вбивства потерпілої.

Розглядаючи питання *novus actus interveniens*, варто дослідити справи, пов'язані з медичною халатністю (*medical malpractice cases*), які є однією з найскладніших категорій в межах дослідження причинності. Загальноприйнятим в країнах англо-американського права підходом до вирішення даних категорій справ є визнання обвинуваченого винним, незважаючи на наявні факти медичної халатності. Зокрема, у справі *Сміт* (1959) [8] особа, що нанесла потерпілому колоту рану, була визнана винною у вчиненні злочину, незважаючи на надання потерпілому незадовільної медичної допомоги та на те, що у нього були усі шанси на одужання.

Одним з небагатьох випадків, коли медична халатність була визнана *novus actus interveniens* є справа *Джордан* (1956) [9]. Працівник Повітряних сил

США Джордан наніс потерпілому декілька ножових поранень. Через 8 днів жертва загинула у госпіталі. Після смерті потерпілого було встановлено, що він помер від бронхопневмонії, що стала результатом цих ножових поранень. Пізніше у справі було встановлено, що справжньою причиною смерті потерпілого були не нанесені обвинуваченим рани, а неякісне лікування. Жертва була нетерпимою до медикаментів, що їй надавалися у лікарні, а також було виявлено аномальну кількість рідини у легенях потерпілого. Було встановлено, що лікування потерпілого було настільки аномальним та недбалим (для позначення такого роду лікування у англійській літературі використовується словосполучення «*palpably wrong*», що може перекладатися як «явно неправильне»), що рани, нанесені потерпілому, виступили просто передумовою справжньої причини смерті жертви.

Слід зазначити, що оскільки дана справа становить виняток із загальної судової практики, то загальновизнаним можна вважати підхід, який було сформовано у справі Сміт (1959), отже у переважній більшості справ у схожих ситуаціях винною визнається особа, яка нанесла ушкодження, а не лікар, який припустився помилки при наданні потерпілому медичної допомоги у лікуванні завданих травм. Однак, слід зауважити, що суд, досліджуючи та аналізуючи обставини справи, застосовує такі оціночні категорії, як «анормальне», «недбале», «явно неправильне» лікування, і може на їх основі вважати наявним у справі *novus actus interveniens*.

Наступним важливим для ширшого розкриття принципу *novus actus interveniens* кроком є розгляд справ, пов'язаних із втечею (*the escape cases*). Суть підходу до вирішення даної категорії справ може бути зведена до наступного: «обвинувачений є винним у вчиненні правопорушення, якщо він наносить шкоду потерпілій особі, яка, в свою чергу, намагалася після цього втекти від заподіювача шкоди, тільки якщо ця втеча (тобто реакція на дії правопорушника) могла бути обґрунтовано передбачуваною заподіювачем шкоди та будь-якою адекватною особою загалом» [4; с. 60]. Прикладом може бути така ситуація: трирічна дитина падає зі сходів та помирає через те, що

намагалася втекти від одного з батьків, який хотів покарати дитину ременем. В даному випадку один з батьків має нести відповідальність за неумисне вбивство (manslaughter), оскільки реакція дитини (втеча від побиття ременем) на дії одного з батьків була цілком прогнозованою. Вбачається, що доведенням того, що реакція дитини в даному випадку була адекватною, може бути наявність наступних факторів: випадки застосування фізичної сили до дитини у минулому, загальні умови життя сім'ї, психологічний стан одного з батьків та інші. Загальні правила щодо вирішення справ, пов'язаних із втечею, були сформульовані у справі Робертс (1971) [10]. В даній справі мала місце втеча дівчини з автомобіля, як реакція на сексуальне домагання обвинуваченого, внаслідок чого дівчина отримала струс мозку та садна. Було встановлено, що причинний зв'язок може бути розірвано тільки у тому випадку, якщо реакція потерпілого буде добровільною (voluntary) та легковажною (daft). Відповідно, причинний «ланцюг» не буде вважатися розірваним, якщо реакція на дії обвинуваченого буде обґрунтовано передбачуваною з позиції здорового глузду. За результатом розгляду даної справи обвинуваченого було визнано винним у нанесенні тілесних ушкоджень.

Ще однією справою даної категорії є справа Корбетт (1996) [11]. В даній ситуації потерпілим був Ерік Бішоп, що був душевнохворим та страждав алкогольною залежністю. Бішоп посварився зі своїм товаришем, із яким вони разом цілий день випивали, і на момент сварки перебували в стані сильного алкогольного сп'яніння. Бішоп випадково наступив обвинуваченому на ногу, через що останній наніс потерпілому декілька ударів. Реакцією на прояв агресії була втеча потерпілого. Інший товариш зміг зупинити нападника, який припинив подальше переслідування Бішопа. Проте потерпілий продовжував втечу та, врешті-решт, опинився у канаві біля дороги. Він сів у канаві так, що його голова фактично знаходилася на дорозі. Через деякий час його переїхала машина. В даній справі в цілому було застосовано правила, визначені справою Робертс (1971). По завершенню розгляду справи було встановлено, що дії потерпілого були цілком обґрунтовано передбачуваними, а причинний

«ланцюг» не було розірвано. Тільки якщо дії потерпілого були б легковажними, причинний зв'язок міг би бути розірваний. Душевна ж хвороба та стан алкогольного сп'яніння не могли в даному випадку стати причиною легковажної поведінки потерпілого.

Варто зазначити, що в англо-американській доктрині кримінального права виділяють декілька варіантів можливості у схожій ситуації встановити порушення причинного зв'язку, тобто визнати, що дії потерпілої особи були настільки добровільними та легковажними, що розірвали причинний зв'язок. Власне, у навчальному посібнику Майкла Джефферсона перелічені ці два варіанти. Перший варіант припускає, що, якщо автомобіль, з якого втекла потерпіла, рухався б з великою швидкістю, то вважалося б, що її поведінка дійсно містила ознаки такої категорії, як «daftness», тобто легковажності. Автор пояснює це тим, що людина загалом не схильна до втечі з автомобілю, який рухається швидко, проте втеча з транспортного засобу, який рухається повільно, вважається цілком нормальною. Другий варіант полягає в тому, що незважаючи на швидкість автомобіля, спроба жертви втекти є цілком адекватною реакцією на дії обвинуваченого. Підсумовуючи, сам автор зазначає, що вирішення такого роду питань повинно базуватися на правовій політиці, в межах якої обвинувачений повинен бути визнаний винним у спричиненні тілесних ушкоджень або ж у смерті, незважаючи на швидкість транспортного засобу, оскільки кожна жінка має право на втечу від спроб сексуального насильства в будь-якій можливій ситуації і дана реакція не буде вважатися ані обґрунтовано непередбачуваною, ані легковажною [4; с. 61].

При дослідженні поняття причинності не можна не дослідити ще одне правило, яке розглядається в межах цього правового інституту. Мова йде про так зване правило «тонкого черепу» («thin-skull» rule), яке майже не розглядається вітчизняною наукою кримінального права. Дане правило причинного зв'язку іноді називається «eggshell skull rule» [12]. У доктрині та практиці країн англосаксонського права міцно закріпилося наступне правило: «обвинувачений повинен сприймати жертву такою, якою вона є». Приміром,

особа А завдала особі Б удар по голові підручником (в деяких джерелах застосовується приклад з ручкою мітли). Особа Б внаслідок отримання цього удару згодом померла. Виявляється, що потерпілий мав тонкий череп. Відповідно, особа Б не померла б, маючи вона череп товщиною як у іншої звичайної людини. Особа А визнана винною у неумисному вбивстві (manslaughter).

Для розкриття правила «тонкого черепу» варто дослідити хрестоматійну у даній сфері справу Блауе (1975), попри те, що вона стосується релігійної, а не фізичної «крихкості» [13]. Жертвою в даній справі стала вісімнадцятирічна дівчина, яка належала до релігійної організації Свідків Єгови. Вона сповідувала віру та дотримувалася визнаних цією організацією правил життя. Пізно ввечері 3 травня 1974 року обвинувачений прийшов додому до цієї дівчини з метою вступити з останньою у статеві зносини. Дівчина відмовилась. Обвинувачений наніс потерпілій чотири ножових поранення, одним з яких пошкодив легеню дівчини. Після цього обвинувачений залишив місце вчинення злочину. Пізніше потерпілу було оглянуто лікарем, який встановив, що для рятування її життя необхідно було провести операцію. Оскільки дівчина втратила багато крові, перед операцією, необхідно було зробити переливання крові. Потерпіла від цього відмовилась, оскільки, як вона сама зазначила, дана дія не відповідала б її релігійним віруванням. Їй було повідомлено, що, якщо вона не погодиться на переливання крові, вона помре. Дівчина свідомо відповіла на це відмовою і дане рішення підтвердила письмово. Наступного дня потерпіла померла. Пізніше у справі було встановлено, що, якби потерпіла погодилася на переливання крові, вона б не померла. Свідки підтвердили, що потерпіла відмовилася від переливання крові свідомо, цілком розуміючи наслідки своєї поведінки. Адвокат обвинуваченого вимагав встановлення розірвання причинного зв'язку між дією свого підзахисного та наслідком у вигляді смерті потерпілої. Однак, розглянувши справу, суд встановив нерозривність причинного зв'язку. Ним було наголошено на тому, що ті, хто застосовує насилля, повинні сприймати жертву

такою, якою вона є. Це означає сприйняття людини загалом, а не лише як фізичної істоти (в даному випадку мається на увазі, що обвинувачений мав би сприймати потерпілу, беручи до уваги також і її релігійні переконання). Не є виправдувальним для обвинуваченого в даному випадку те, що релігійні вірування жертви, які примусили її відмовитися від лікування, були нераціональними. Основним при вирішенні даної категорії справ є визначення справжньої причини смерті. В даному випадку цією причиною виступили ножові поранення. Остаточо у справі було чітко встановлено, що відмова потерпілої від переливання крові не перервала причинного зв'язку. Відповідно, було встановлено відсутність в даній справі *novus actus interveniens* та, зокрема, наявність проходження перевірки на обґрунтовану передбачуваність результату. Обвинуваченого було визнано винним у вчиненні неумисного вбивства (*manslaughter*).

Проаналізувавши наведену вище інформацію, можна звернути увагу на те, що відмова дівчини від переливання крові була свідомою та на те, що дівчина мала усі шанси зберегти своє життя, якби вона погодилася на пропозицію лікаря. Дія потерпілої в даному випадку цілком відповідає трьом згаданим вище критеріям *novus actus interveniens*, а саме є вільною, навмисною та заснованою на наявній інформації. Відповідно, застосувавши даний принцип ми повинні були б прийти до висновку, що відмова потерпілої від переливання крові повинна була б розірвати причинний зв'язок. Принцип «тонкого черепу» багато в чому суперечить правилам *novus actus interveniens* та обґрунтованої передбачуваності реакції потерпілого. На прикладі даної справи яскраво відображається відмінність між правилом «тонкого черепу» та *novus actus interveniens*. Окрім цього, очевидними є й деякі протиріччя із правилом обґрунтованої передбачуваності, а саме те, що, обвинувачений міг і не передбачати такого роду реакцію потерпілої, власне через те, що він міг бути незнайомий з релігійними віруваннями Свідків Єгови. Тому, порівнявши ці принципи, можна дійти висновку, що правило «тонкого черепу»

(«обвинувачений повинен сприймати жертву такою, якою вона є») виступає відносно інших спеціальним правилом.

Підводячи підсумок, варто ще раз наголосити на тому, що єдиного підходу до вирішення питань причинного зв'язку у кримінальному праві країн англосаксонської правової сім'ї не існує. Більшість із розглянутих положень було розроблено судовою практикою та вони застосовуються в якості судових прецедентів. Загалом це цілком відповідає ознакам всієї системи англо-американського права, яка здебільшого зосереджена на вирішенні практичних питань, а не на розробці теоретичних положень. Питання причинності в цих державах розглядається у комплексі із питаннями встановлення причинної відповідальності та, зокрема, виокремлення аномальних випадків причинності. Позитивним і корисним для вітчизняного кримінального права є, в тому числі, процес, який використовується англо-американськими юристами для встановлення причинності між дією та наслідками, і який складається із двох стадій: встановлення причинного зв'язку та причинної відповідальності. В певних випадках процес встановлення причинності ускладнюється особливостями тієї чи іншої ситуації, наприклад, *novus actus interveniens*, справи з медичною халатністю, справи, пов'язані із втечею, правило «тонкого черепу». В такому разі застосуванню підлягають саме ці спеціальні правила. Незважаючи на прогресивні ідеї причинного зв'язку у країнах англосаксонської правової сім'ї, дана сфера кримінального права продовжує викликати велику кількість суперечностей. Це вкотре свідчить про складність, неоднозначність самого явища причинності та необхідність подальшого детального дослідження цього інституту кримінального права.

Список використаної літератури:

Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.;

Рене Давід «Основні правові системи сучасності». Пер. с фр. доктора юридичних наук професора В.О. Туманова. § 18, відділ 2. Режим доступу: <http://www.lib.ru/PRAWO/rene.txt>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

Eric Colvin. Causation in criminal law. *Bond law review*, volume 1, issue 2, article 7, 1989, 253-271 p. Режим доступу: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/BondLawRw/1989/15.pdf>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

Jefferson Michael. *Criminal Law*. 11th Edition. — Pearson, 2013. Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1769414/>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

Беньківський В.О. Теоретичні і практичні питання причинового зв'язку в кримінальному праві : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В.О. Беньківський. — К., 2013 — 195 с.;

Pagett (1983) 76 Cr App R 279 (CA). Режим доступу: <https://swarb.co.uk/pagett-regina-v-cacd-3-feb-1983/>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

R v Hallett [1969] SASR 141 (Full Court). Режим доступу: <https://www.studocu.com/en/document/australian-catholic-university/criminal-law-and-procedure/practical/case-note-for-r-v-hallett-1969/1715978/view>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

R v Smith [1959] 2 QB 35. Режим доступу: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Smith-%5B1959%5D.php>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

R v Jordan (James Clinton) (1956) 40 Cr. App R 152. Режим доступу: <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-jordan.php>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

Roberts (1971) 56 Cr App R 95 (CA). Режим доступу: <https://webstroke.co.uk/law/cases/r-v-roberts-1971>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

Corbett [1996] Crim LR 594 (CA). Режим доступу: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Corbett.php>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

What is the "eggshell skull rule"? Режим доступу: <http://www.rotlaw.com/legal-library/what-is-the-eggshell-skull-rule/>. Дата доступу 12 січня 2019 року;

R v Blaue (1975) 61 Cr App R 271. Режим доступу: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/1975/3.html>. Дата доступу 12 січня 2019 року.

Мотін О.О. Причинність між діями та наслідками у кримінальному праві країн англосаксонської правової сім'ї

Стаття присвячена розкриттю ключових юридичних ознак причинності у кримінальному праві країн англосаксонської правової сім'ї. На підставі аналізу теоретичних розробок та судової практики зроблено спробу систематизувати сформульовані в них положення стосовно питань встановлення причинного зв'язку та причинної відповідальності між діями та наслідками. На прикладі окремих прецедентів розглянуто спеціальні питання в межах теми причинності, ситуації розірвання причинного зв'язку, аномальні випадки причинності.

Ключові слова: причинність; причинний зв'язок; причинна відповідальність; межа причинної відповідальності; перевірка істотної причини; перевірка обґрунтованої передбачуваності; *novus actus interveniens*; вільна, навмисна та заснована на наявній інформації дія; справи з медичною халатністю; справи, пов'язані із втечею; правило «тонкого черепу».

Мотин А.А. Причинность между действиями и последствиями в уголовном праве стран англосаксонской правовой семьи

Статья посвящена раскрытию ключевых юридических признаков причинности в уголовном праве стран англосаксонской правовой семьи. На основании анализа теоретических разработок и судебной практики сделана

попытка систематизировать сформулированные в них положения по вопросам установления причинной связи и причинной ответственности между действиями и последствиями. На примере отдельных прецедентов рассмотрены специальные вопросы в рамках темы причинности, ситуации расторжения причинной связи, аномальные случаи причинности.

Ключевые слова: причинность; причинная связь; причинная ответственность; предел причинной ответственности; проверка существенной причины; проверка обоснованной предсказуемости; *novus actus interveniens*; свободное, преднамеренное и основанное на имеющейся информации действие; дела с медицинской халатностью; дела, связанные с бегством; правило «тонкого черепа».

Motin Oleksandr. Causation between actions and consequences in the criminal law of the Anglo-Saxon legal system countries

The article is devoted to the disclosure of key legal characteristics of causation in the criminal law of the Anglo-Saxon legal system. On the basis of the analysis of theoretical developments and court practice an attempt was made to systematize the provisions formulated therein regarding the questions connected with the establishment of factual causation and legal causation between actions and consequences. Based on the examples of particular precedents, certain special issues are considered within the scope of the topic of causation, situations of a causal connection termination, abnormal situations of causation.

Key words: causation; causal connection; causal responsibility; the threshold of causal responsibility; substantial cause test; reasonable foreseeability test; *novus actus interveniens*; free, deliberate and informed act; medical malpractice cases; the escape cases; «thin-skull» rule.